

ROMANA AKSEDEN FETİH RÜYASI: TÜRK ROMANINDA FETİH VE FATİH

Ufuk Sarıtaş

*Şu fetih vak'ası, yârab!
Ne büyük mu'cizedir!*

(Yahya Kemal Beyatlı, “Koca Mustâpaşa”)

Yahya Kemal, Aziz İstanbul'da İstanbul için, “Türklüğün, yeryüzünde, güzellik nâmına, başka eseri olmasaydı, yalnız bu şehir onun nasıl yaratıcı bir kudrette olduğunu isbat etmeğe kifâyet ederdi”¹ der. Yine başka bir yerde “Türklüğün yaratmış olduğu bütün şehirler arasında İstanbul bütün beşeriyetin hayalinde sihr u efsunlu bir yer tuttu. Beşeriyet durdu-ça hayalinden Türk İstanbul silinmeyecek.”² diyerek Türk milletinin oluşturduğu en büyük ve müstesna eser olarak İstanbul'u yüceltir. Fetih hadisesi de onun için “bir ulu rüyadır”. İstanbul'un fethedilmesi ile takip eden yüzyıllarda bütün Türk tarihinin, Türk coğrafyasının bir terkibi, hülasası, tecellisi olan eşsiz bir eser vücuda gelmiştir.³ Öyle ki Tanpınar, Müslüman Türk kimliğinin İstanbul'u yeniden inşa etme sürecine vurgu yaparak “Gerçek Bizans saltanatı Fatih ve Beyazıt külliyelerinin, İstanbul'un iki tepesine bir fecirden ardı ardına boşanmış güvercin sürüleri gibi beyaz ve yumuşak kondukları zaman yıkılır.”⁴ demiştir. Konu İstanbul ve İstanbul'un fethi olduğunda ismi en çok anılan şahsiyet şüphesiz Yahya Kemal'dir. Yahya

ya Kemal, “Hayal Beste”de “Romanın şarkını fethettiğin andan sonra,/ Yüce dağlar gibidir gördüğün iş, Türk oğlu!”⁵ demektedir. Devamında Türklüğün İstanbul'da “yoktan yaratış kudretini” mimariye aksettirdiğini ancak şiir ve resim gibi diğer sanat dallarına aksetti-remediğini söyler. Şiiri “Gönlüm isterdi ki mâzini diriltten sanat/Sana târihini her lâhza hayâl ettirsin”⁶ mısralarıyla bitirerek mevzubahis kudretin sanat vasıtasıyla her daim diri kalmasını arzuladığını ifade eder.

Hakan Değirmenci de *Türk Romanında Fetih ve Fatih* eserinde İstanbul'un fethi hadisesinin bir başka sanat dalı olan romana akislerinin izini sürer. 2021 yılının başında Akçağ Yayınları'na okura sunulan eserde Değirmenci, 1875 yılından 2020 yılına kadar İstanbul'un fethini konu edinen romanları incelemiştir. Eser, “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri hariç tutulursa “Fetih Öncesi”, “Fetih” ve “Fethin Şahıs Kadrosu” başlıklarını taşıyan üç ana bölümden oluşur.

“Sunuş” bölümünde kendisinden önce konu hakkında yapılan diğer çalışmalara değinen Değirmenci, her ne kadar başlığı yalnızca “Giriş” olsa da bu bölümde tarihî roman üzerinde durmuş, romanlarda tarihî meselelerin sunulduğu ve ele alınışı, tarihî romanların sınırları ve hedefleri gibi tarihî romanın teorik meselelerine değinmiştir. Bölümün sonunda Değirmenci, tarihî romanın tarih ile edebiyat arasında bir yerde ama daha çok ve öncelikle bir sanat eseri olduğu yönündeki görüşe dayanarak çalışmasını oluşturduğunu ifade eder.

“Fetih Öncesi” başlığını taşıyan birinci bölümde Değirmenci, fetih öncesinde hem Osmanlı Devleti'nin hem de Bizans

1 Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1992, s.6.

2 Yahya Kemal Beyatlı, *Mektuplar Makaleler*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1990, s. 36.

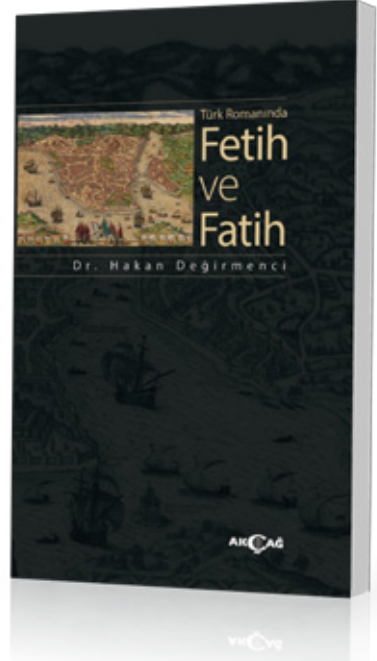
3 Nihad Sâmî Banarlı, *Yahya Kemal'in Hatıraları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Neşriyatı, İstanbul, 1690, s. 51.

4 Ahmet Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2016, s. 135.

5 Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1999, s. 38.

6 Yahya Kemal Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, s. 39.

tarafının siyasi, sosyal ve iktisadi arka planının romanlara ne şekilde yansıdığına ortaya konulmasının çalışmanın sağlıklı bir temele oturması açısından hayati bir öneme sahip olduğunu belirtir. Fetih her ne kadar büyük bir hadise olsa da öncesindeki durumun ve fetih hazırlayan koşulların iyi okunması şüphesiz fethi daha iyi anlamak açısından önemlidir. Birinci bölümün ilk başlığı olan “Fetih Öncesi Osmanlı ve Bizans Hristiyan Dünyası” başlığı altında fetih öncesinde Osmanlı Devleti’nin siyasi durumu, halkın savaş karışındaki tutumu ve sosyo-kültürel dinamiklerin ele alınan romanlarda nasıl işlendiği incelenmiştir. Değirmenci, romanlarda Osmanlı Devleti’nin siyasi durumundan bahsederken hadiselerin kimi zaman II. Murat devrinden kimi zaman II. Mehmet’in doğumundan başlatıldığını ancak konunun dağılmaması ve fetih öncesi siyasi panoramanın sağlıklı şekilde ortaya konulabilmesi için meseleyi II. Mehmet’in tahta çıkışından itibaren ele almanın daha isabetli olacağını söyler. Değirmenci, romanlarda fetih öncesi Fatih’in Karaman üzerine düzenlediği seferden daha çok Bizans ile olan ilişkiler üzerinde durulduğunu ve fetih odaklı bir uluslararası ilişkiler ağının öne çıkarıldığını tespit eder. Romanların tamamında halkın savaş karşısında gönül birliği etmiş şekilde fethi desteklediğini müşahede ettiğini belirtir. Bizans-Hristiyan dünyasının siyasi durumu, sosyo ekonomik yapısı, ahlaki yapısı, yaklaşan tehlike karşısında Bizans halkının tavrı da yine bu bölümde tafsilatlı bir biçimde romanlar üzerinden ele alınmıştır. Birinci bölümde ele alınan bir diğer konu da “Fethi Müjdeleyen Unsurlar”dır. Değirmenci, İstanbul’un fethi gibi çok büyük bir hadisenin her epope metinde olduğu gibi birtakım mistik unsurlar eklenerek sunulduğunu ifade eder. Bu mistik unsurlardan bazıları II. Mehmet’in doğu-

munun Miraç Kandili’ne denk gelmesi, Eyüp Sultan’ın kabrinin bulunması gibi hadiselerdir.

“Fetih” başlığını taşıyan ikinci bölümde tamamen fetih hadisesi üzerinde durulmuştur. Birtakım teknik hazırlıkların yanı sıra Rumeli Hisarı’nın inşası, toprakların dökümü, ordunun islahı gibi Osmanlı Devleti açısından yapılan hazırlıklar ele alınmıştır. Buna karşın romanlara yansıyan Bizans’ın da kuşatmaya karşı yaptığı hazırlıklar incelenmiştir. Savaş her ne kadar iki devlet arasında olsa da tüm dünyayı ilgilendiren bir hadise konumundadır. Bu nedenle ele alınan romanlarda fetih hadisesine karşısında Hristiyan dünyası ve Anadolu beyliklerinin tavrı da işlenmiştir. Değirmenci, bu bölümde fetih sırasında gelişen hadiselerin incelenen romanların hemen hepsinde geniş yer bulduğunu ifade eder. Romanlarda deniz savaşları ve gemilerin karadan yürütülmesi gibi olaylara ay-

rıntılı bir şekilde yer verildiğini belirtir. İkinci bölümde romanlar üzerinde ele alınan bir başka konu da fetih sonrası durumdur. Ordunun kesin zaferinden sonra Fatih Sultan Mehmet'in şehre girişi, halka muamelesi ve Rum Ortodoks kilisesine karşı tutumu ayrıntılı şekilde ele alınan konu arasındadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde başta Fatih Sultan Mehmet olmak üzere fethin şahıs kadrosu üzerinde durulmuştur. Değirmenci, romanlarda merkezi kahramanın Fatih Sultan Mehmet olduğunu ifade eder. Dolayısıyla İstanbul'un fethini konu alan romanlarda onun kişiliği, dehası, yetiştirilme tarzı gibi konular geniş yer bulur. Bu bölümde fethin arkasındaki isimler askerî-siyasi ve ilmî-manevi kadro olarak tasnif edilerek ele alınmıştır. Değirmenci; askerî ve siyasi kadroda Çandarlı Halil Paşa, Zağnos Paşa ve Karaca Bey gibi isimler anılırken ilmî ve manevi kadro olarak romanlarda Hacı Bayram-ı Veli, Akşemsettin, Molla Hüsrev, Molla Güranî gibi isimlerin karşımıza çıktığını ifade eder. Değirmenci fethin en meş-

hur kahramanlarından olan Ulubatlı Hasan'ın romanların hemen hepsinde yer bulduğunu ve itibarının teslim edildiğini tespit eder. Onunla birlikte Şehzade Orhan ve birkaç istisna olmakla birlikte romanlarda Bizans başvezirinin kızı olarak gösterilen İren "Diğer Kahramanlar" başlığı altında incelenmiştir.

Türk Romanında Fetih ve Fatih çalışmasında Değirmenci, 145 yıllık uzunca bir süre aralığında kaleme alınmış, İstanbul'un fethini konu alan 53 romanı incelemiştir. Kitabın sonunda incelenen romanların isim listesi yayımlanma tarihleriyle birlikte bir tablo olarak okura sunulmuştur. Değirmenci, ayrıca konu hakkında kendisinden önce yapılmış çalışmaları da ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. Türk ve dünya tarihi açısından son derece önemli olan İstanbul'un fethi hadisesinin Türk romanına akislerinin incelendiği *Türk Romanında Fetih ve Fatih*'in incelikli bir çalışmanın ve büyük bir emeğin mahsulü olduğu aşikârdır.